

Arkadiusz Przybyłka

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

RODZINNE FORMY OPIEKI NAD DZIECKIEM W POLSCE

Wprowadzenie

We wszystkich kulturach rodzina jest środowiskiem, które w znacznym stopniu kształtuje osobowość swych członków. Od ostatnich dekad XX w. następuje ewolucja życia rodzinnego i zwiększenie liczby jego form. Rodzina stanowiąca tradycyjne źródło oparcia dla jej członków ulega przemianom prowadzącym do zachwiania jej stabilności¹. Powoduje to często występowanie kryzysów rodzinnych, których przyczyny można sprowadzić do następujących źródeł:

- tkwiące w samych rodzicach (np. osobowościowe niedobranie małżonków, alkoholizm, narkomania, niezaradność życiowa),
- związane z dziećmi (np. dziecko nadpobudliwe, nerwowe czy niepełnosprawne),
- negatywne sytuacje wychowawcze (np. niewłaściwe postawy wychowawcze, nieobecność rodziców w procesie wychowywania dziecka, przesadny rygorizm lub zbyt liberalizm)².

W sytuacji gdy rodzina przeżywa problemy wynikające ze wskazanych bądź innych przyczyn uniemożliwiających prawidłowe wypełnianie obowiązków rodzicielskich, konieczne staje się umieszczenie dziecka poza rodziną naturalną. W tej sytuacji niezwykle ważne staje się zapewnienie mu właściwej opieki oraz optymalnych warunków rozwoju psychofizycznego poza jego domem rodzinnym. Jednym z najskuteczniejszych sposobów przyścia z pomocą dziecku jest jak najszybsze umieszczenie go w rodzinie zastępczej. Zapewnia to dziecku ciągłość opieki oraz wychowania w warunkach rodzinnych, z kolei rodzicom biologicznym dziecka daje szansę na naprawę sytuacji rodzinnej i powrót do nich dziecka³.

---

¹ B. Balcerzak-Paradowska: *Niestabilność rodziny – wyzwaniem dla polityki społecznej*. W: *Polityka społeczna. Kontynuacja i zmiana*. IPiSS, Warszawa 2012, s. 127.

² L. Winogrodzka: *Rodziny zastępcze i ich dzieci*. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2007, s. 53-54.

³ A. Łuczyński: *Dzieci w rodzinach zastępczych i dysfunkcjonalnych*. Wydawnictwo KUL, Lublin 2008, s. 105.

Celem autora niniejszego opracowania jest przedstawienie zmian, które zaszły w kwestii pieczy zastępczej w związku z nowymi regulacjami prawnymi obowiązującymi od stycznia 2012 r.

1. Rodziny zastępcze

Rodzina zastępcza to „(...) każde środowisko wychowawcze utworzone przez osoby niebędące rodzicami naturalnymi dziecka; najkorzystniejsza po adopcji forma opieki nad dzieckiem, które nie może przez jakiś czas przebywać z własnymi rodzicami⁴”. Jest ona powołana w celu zapewnienia dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej zastępczego środowiska wychowawczego. Rodzina zastępcza nigdy nie sprawuje nad dzieckiem władzy rodzicielskiej, może co najwyżej pełnić funkcje opiekuna prawnego. Wiążąca prawną łączącą rodzinę zastępczą z dzieckiem jest słaba. Siła rzeczywistych więzów jednakże do słabych nie należy, a bierze się z:

- wolnego wyboru osób decydujących się na pełnienie funkcji rodziny zastępczej i na akceptacji swojej służebnej roli wobec przyjętego dziecka i jego rodziny,
- profesjonalnego pozyskiwania kandydatów,
- merytorycznego wspierania rodzin zastępczych w rozwiązywaniu problemów z dzieckiem,
- stabilnego, ustanowionego na przyzwoitym poziomie, wsparcia socjalnego.

Rodzina zastępcza może też sprawować pieczę nad dzieckiem wspólnie z rodzicami, jeśli sąd ograniczył im władzę rodzicielską⁵. Istnieją trzy tryby postępowania, by dziecko znalazło się w rodzinie zastępczej:

- ograniczenie władzy rodzicielskiej przez sąd opiekuńczy i umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej,
- umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej na wniosek rodziców,
- opieka prawna sprawowana nad dzieckiem⁶.

Przyczyny, z powodu których dziecko musi przebywać poza swym środowiskiem rodzinnym są nader zróżnicowane. Najczęstsze to: alkoholizm bądź narkomania rodziców, przemoc wobec dziecka oraz jego wykorzystywanie seksualne, upośledzenie umysłowe rodziców, porzucenie dziecka przez rodziców.

⁴ *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*. Tom V. Żak, Warszawa 2006, s. 386.

⁵ M. Andrzejewski, P. Gąsiorek, P. Ławrynowicz, M. Synoradzka: *Rodziny zastępcze – problematyka prawna*. Dom Organizatora, Toruń 2006, s. 27-28.

⁶ L. Winogrodzka: Op. cit., s. 75.

Zakres podejmowanych zadań opiekuńczo-wychowawczych przez rodzinę zastępczą w niewielkim zakresie odbiega od realizowanych przez rodzinę naturalną. Ma ona obowiązek zadbać o integralne wychowanie powierzonego im dziecka, podejmując całokształt oddziaływań związanych z jego rozwojem fizycznym, psychicznym, społecznym oraz kulturalnym. Rodzina zastępcza ma zapewnić podopiecznemu prawidłowy kierunek wychowania w warunkach ciepła rodzinnego, gdyż przywraca to dziecku wiarę we własne siły oraz zdolność do prawidłowej samooceny swego postępowania. Działania rodziców zastępczych powinny wypływać z miłości, troski oraz odpowiedzialności za los powierzonego im dziecka⁷.

Zgodnie z obowiązującymi regulacjami rodzinę zastępczą tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim. Osoby te są zobligowane spełnić następujące warunki:

- dają rękojmię należytego sprawowania pieczy zastępczej,
- nie są i nie były pozbawione władzy rodzicielskiej oraz władza rodzicielska nie jest im ograniczona ani zawieszona,
- wypełniają obowiązek alimentacyjny – w przypadku gdy taki obowiązek w stosunku do nich wynika z tytułu egzekucyjnego,
- nie są ograniczone w zdolności do czynności prawnych,
- są zdolne do sprawowania właściwej opieki nad dzieckiem, co zostało potwierdzone zaświadczeniami o braku przeciwwskazań zdrowotnych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, wystawionymi przez lekarza podstawowej opieki zdrowotnej,
- przebywają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- zapewniają odpowiednie warunki bytowe i mieszkaniowe umożliwiające dziecku zaspokajanie jego indywidualnych potrzeb, w tym: rozwoju emocjonalnego, fizycznego oraz społecznego, właściwej edukacji i rozwoju zainteresowań, wypoczynku oraz organizacji czasu wolnego⁸.

Biorąc pod uwagę główny cel powoływania rodzin zastępczych, można wskazać ich następujące rodzaje:

- opiekuńcze – pełniące opiekę nad dziećmi trwale pozbawionymi pieczy własnych rodziców,
- pełniące rolę pogotowia rodzinnego (forma opieki zastępczej krótkoterminowej),
- terapeutyczne – tworzone dla dzieci, które są pozbawione opieki rodzicielskiej, a ze względu na stan zdrowia wymagają szczególnej troski, a także stosowania odpowiednich zabiegów leczniczych oraz wychowawczych,

⁷ Por. A. Łuczyński: Op. cit., s.108.

⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Dz.U. 2011, nr 149, poz. 887 z późn. zm., art. 42.

- resocjalizacyjne – stwarzające szansę dzieciom zdradzającym przejawy demoralizacji bądź demoralizacją zagrożonych na przywrócenie prawidłowego kierunku wychowawczego,
- preadopcyjne – przyjmujące dziecko z zamiarem późniejszej adopcji⁹.

Aktualne uregulowania prawne wprowadzają podział rodzin zastępczych w Polsce na:

- spokrewnione,
- niezawodowe,
- zawodowe, w tym: zawodowe pełniące funkcję pogotowia rodzinnego oraz zawodowe specjalistyczne¹⁰.

Rodzina spokrewniona to taka, którą jest małżeństwo lub osoba samotna. Mogą to być wstępni lub rodzeństwo dziecka. W przypadku dalszego pokrewieństwa osoby sprawujące pieczę nad dzieckiem są traktowane jako rodzina niezawodowa¹¹. Rodzinę zastępczą zawodową tworzą z kolei małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, niebędący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka. Pełnienie funkcji rodziny zastępczej niezawodowej lub zawodowej może być powierzone osobom, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe. W przypadku rodziny zastępczej niezawodowej co najmniej jedna osoba tworząca tę rodzinę musi posiadać stałe źródło dochodów. Kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej oraz rodziny zastępczej niezawodowej są też obowiązani posiadać świadectwo ukończenia szkolenia organizowanego przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej¹². Nie można łączyć pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej z funkcją rodziny zastępczej niezawodowej. Ponadto zwraca się uwagę na to, by kandydaci na rodziców zastępczych:

- zachowywali dotychczasowe więzi z rodziną naturalną dziecka,
- mieli akceptację małoletniego, który ukończył 13 lat na umieszczenie w rodzinie zastępczej,
- zdobyli przygotowanie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej dla dzieci dotkniętych trwałym kalectwem¹³.

Zwykle przy doborze rodziny zastępczej dla dziecka uwzględnia się zasadę nierozłączania rodzeństwa, jak również w miarę możliwości opinię wyrażoną

⁹ *Encyklopedia Pedagogiczna...*, op. cit., s. 388.

¹⁰ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny..., op. cit., art. 39.

¹¹ J. Luberadźka-Gruca: *Wspieranie rodziny i piecza zastępcza w świetle nowej ustawy*. „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2011, nr 10, s. 14.

¹² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny..., op. cit., art. 44.

¹³ D. Wosik-Kawała, E. Czerniak, A. Grymuza, A. Kołodziej: *Rodzina zastępcza*. W: *Rodzinne i instytucjonalne środowiska opiekuńczo-wychowawcze*. Red. D. Wosik-Kawała. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2011, s. 104-105.

przez dziecko. Uwzględnić także trzeba odpowiednią różnicę wieku między kandydatami na rodziców zastępczych a małoletnimi. Pod uwagę brany jest też poziom rozwoju i sprawności dziecka, wymagania w zakresie pomocy profilaktyczno-wychowawczej lub resocjalizacyjnej oraz możliwości zaspokajania potrzeb dziecka. Obowiązuje zasada doboru rodziców dla dziecka – nigdy odwrotnie¹⁴.

Pierwszeństwo w pełnieniu funkcji rodziny zastępczej mają osoby spokrewnione i spowinowacane z dzieckiem bądź te, które zostaną wskazane przez rodziców dziecka, pod warunkiem, że dają gwarancję poprawy jego sytuacji. W sytuacji kiedy wskazane osoby z różnych względów nie mogą takiej funkcji pełnić, sąd opiekuńczy może zwrócić się do właściwego ze względu na miejsce zamieszkania dziecka powiatowego centrum pomocy rodzinie o wskazanie kandydatów zgłaszających gotowość podjęcia opieki nad dzieckiem¹⁵.

Umieszczenie dziecka w nowym środowisku rodzinnym poprzedza wiele czynności przygotowawczych. Trzeba bowiem przygotować obydwie strony do spotkania. Zgodnie z obowiązującymi regulacjami organizator rodzinnej pieczy zastępczej przygotowuje rodziny zastępcze na przyjęcie dziecka przez:

- udzielenie szczegółowych informacji o dziecku i jego sytuacji rodzinnej, w tym informacji o rodzeństwie oraz zapewnienie, w miarę potrzeby, kontaktu z dzieckiem przed umieszczeniem go w tej rodzinie w terminie nie późniejszym niż 7 dni przed przyjęciem dziecka,
- przekazanie, nie później niż w dniu poprzedzającym dzień przyjęcia dziecka, następującej dokumentacji:
  - odpisu aktu urodzenia dziecka, a w przypadku sierot lub półsierot również odpisu aktu zgonu zmarłego rodzica,
  - dokumentacji o stanie zdrowia dziecka,
  - dokumentów szkolnych, w szczególności świadectw i kart szczepień,
  - diagnozy psychofizycznej dziecka, w tym dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, udziału w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych oraz konieczności objęcia dziecka pomocą profilaktyczno-wychowawczą lub resocjalizacyjną albo leczeniem i rehabilitacją,
  - planu pracy z rodziną¹⁶.

W przypadku umieszczenia w rodzinnej pieczy zastępczej dziecka wymagającego natychmiastowej pomocy, organizator rodzinnej pieczy zastępczej przekazuje rodzinie zastępczej informacje i dokumentację niezwłocznie po przyjęciu dziecka. W rodzinie zastępczej dziecko może pozostać nie dłużej niż do ukoń-

¹⁴ A. Łuczyński: Op. cit., s. 111.

¹⁵ D. Wosik-Kawała, E. Czerniak, A. Grymuza, A. Kołodziej: Op. cit., s. 106.

¹⁶ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny..., op. cit., art. 47.

czenia 18 roku życia. Okres ten może być przedłużony do ukończenia 25 roku życia za zgodą rodziny zastępczej w sytuacjach, gdy wychowanek uczy się lub jest niepełnosprawny w stopniu znacznym lub umiarkowanym i uczy się w formach dostosowanych do jego możliwości¹⁷. W rodzinie zastępczej zawodowej oraz w rodzinie zastępczej niezawodowej w tym samym czasie może przebywać łącznie maksymalnie 3 dzieci. Z rodziną zastępczą niezawodową starosta zawiera na jej wniosek umowę o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej, jeżeli spełnia ona warunki do pełnienia tej funkcji, czyli ma co najmniej 3-letnie doświadczenie oraz pozytywną opinię koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. W przypadku krótszego doświadczenia starosta może zawrzeć taką umowę, jeżeli uzna to za zasadne. Sprawowanie funkcji rodziny zawodowej jest wykonywane na podstawie umowy o świadczenie usług¹⁸. Umowa określa w szczególności:

- strony umowy,
- cel i przedmiot umowy,
- miejsce sprawowania pieczy zastępczej,
- sposób i zakres finansowania pieczy zastępczej,
- liczbę dzieci powierzonych rodzinie zastępczej,
- maksymalną liczbę dzieci, które można umieścić w danej rodzinie zastępczej,
- gotowość do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej specjalistycznej sprawującej pieczę zastępczą nad:
  - dzieckiem legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności,
  - dzieckiem umieszczonym na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich,
  - małoletnią matką z dzieckiem,
- gotowość do pełnienia funkcji pogotowia rodzinnego,
- wysokość wynagrodzenia przysługującego rodzinie zastępczej oraz sposób wypłaty,
- możliwość korzystania ze szkoleń i innych form podnoszenia kwalifikacji przez osoby tworzące rodzinę zastępczą,
- zakres niezbędnej pomocy w razie choroby osób tworzących rodzinę zastępczą lub problemów z powierzonymi dziećmi,
- warunki czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą, w szczególności związanego z wypoczynkiem,
- uprawnienia starosty w zakresie bieżącej kontroli wykonywania umowy,

¹⁷ M. Kaczmarek: *Zmiany w systemie wsparcia rodziny i w pieczy zastępczej – cz. II*. „Remedium” 2011, nr 12, s. 18.

¹⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny..., op. cit., art. 53-54.

- czas, na jaki umowa została zawarta,
- warunki i sposób zmiany oraz rozwiązania umowy¹⁹.

Umowa musi zostać zawarta na okres co najmniej 4 lat. Umowy na sprawowanie zawodowej rodzinnej pieczy zastępczej zawiera się na podstawie 3-letniego powiatowego programu rozwoju pieczy zastępczej²⁰. Rodzina zastępcza zawodowa pełniąc funkcję pogotowia rodzinnego przyjmuje z kolei dziecko:

- na podstawie orzeczenia sądu,
- w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną,
- na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby.

Rodzina zastępcza zawodowa pełniąc funkcję pogotowia rodzinnego może odmówić, szczególnie w uzasadnionych przypadkach, przyjęcia dziecka, jeżeli łączna liczba umieszczonych w tej rodzinie dzieci przekroczy 3 lub dziecko ma więcej niż 10 lat i doprowadza je Policja lub Straż Graniczna. W pogotowiu rodzinnym dzieci mogą przebywać do czasu unormowania sytuacji, jednak nie dłużej niż do 4 miesięcy, z możliwością przedłużenia pobytu w szczególnie uzasadnionych przypadkach, za zgodą organizatora rodzinnej pieczy zastępczej do 8 miesięcy lub do zakończenia postępowania sądowego o: powrót dziecka do rodziny, przysposobienie lub umieszczenie w rodzinnej pieczy zastępczej²¹.

Rodzina zastępcza zawodowa specjalistyczna otacza opieką przede wszystkim dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności, dzieci na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz małoletnie matki z dziećmi. W rodzinie takiej nie można w tym samym czasie umieścić dzieci mających orzeczenie o niepełnosprawności i dzieci na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

2. Obowiązki oraz prawa rodziny zastępczej

Rodzice zastępczy powinni dostosować się do swoich zadań i ról w drodze świadomych, planowych oraz celowych oddziaływań rodzicielskich, a także niezamierzonych, przypadkowych codziennych czynności domowych. W momencie umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej opiekunowie nabywają prawo oraz obowiązek wykonywania bieżącej pieczy nad nim. Bieżąca piecza to faktyczna codzienna troska o stan zdrowia dziecka, jego naukę, wypoczynek, spo-

¹⁹ Ibid., art. 54.

²⁰ J. Luberadzka-Gruca: Op. cit., s. 15.

²¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny..., op. cit., art. 58.

sób spędzania wolnego czasu, zapewnienie dziecku poczucia bezpieczeństwa, stabilizacji oraz pozostawanie z nim we wspólnocie rodzinnej²².

Rodzina zastępcza sprawuje opiekę nad powierzonym dzieckiem osobiście. Wynika stąd, że rodzice zastępczy nie mogą pozostawiać dziecka przez dłuższy czas pod opieką osób trzecich lub instytucji, z wyjątkiem przypadków gdy osoba pełniąca funkcję rodziny zastępczej okresowo nie może z powodów zdrowotnych lub losowych sprawować tej opieki osobiście. Konieczne jest zagwarantowanie dziecku bezpieczeństwa, zapewnienie mu opieki lekarskiej, racjonalnego żywienia, odpowiedniej odzieży, a także kulturalnych warunków bytu. Obowiązkiem rodziców zastępczych jest zapewnienie odpowiednich warunków w celu systematycznego uczęszczania dziecka do szkoły aż do uzyskania co najmniej powszechnie obowiązującego wykształcenia oraz zdobycia zawodu umożliwiającego dalsze samodzielne życie. Ważne jest też wsparcie rodziców zastępczych w usamodzielnieniu się wychowanka, a w szczególności pomoc w uzyskaniu pracy i mieszkania²³. Rodzina zastępcza przejmuje także odpowiedzialność cywilno-prawną za umieszczone w niej dziecko, co oznacza, iż w razie wyrządzonych przez nie szkód jest zobowiązana do ich naprawienia²⁴.

Rodzynom zastępczym przysługują również pewne prawa. Przyjmując dziecko do rodziny zastępczej opiekunowie mają prawo do:

- reprezentowania dziecka w dochodzeniu świadczeń przeznaczonych na zaspokojenie potrzeb związanych z jego utrzymaniem, w tym alimentów, renty rodzinnej i odszkodowawczej, zasiłku pielęgnacyjnego (tylko jeśli dziecko zostało umieszczone na mocy orzeczenia sądu opiekuńczego),
- uzyskania w miarę możliwości informacji o przyjmowanym dziecku, jego sytuacji rodzinnej, specyficznych potrzebach, w tym o orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego czy też udziału w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych oraz o konieczności objęcia dziecka pomocą profilaktyczno-wychowawczą czy resocjalizacyjną,
- kontaktu z dzieckiem przed umieszczeniem go w rodzinie zastępczej,
- wsparcia i pomocy ze strony powiatowego centrum pomocy rodzinie w rozwiązywaniu problemów związanych z opieką nad przyjętym dzieckiem zgłaszanym przez daną rodzinę,
- pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w rodzinie²⁵.

²² D. Wosik-Kawała, E. Czerniak, A. Grymuza, A. Kołodziej: Op. cit., s. 107.

²³ A. Łuczyński: Op. cit., s. 112-113.

²⁴ L. Winogrodzka: Op. cit., s. 76.

²⁵ D. Wosik-Kawała, E. Czerniak, A. Grymuza, A. Kołodziej: Op. cit., s. 109.

Rodziny zastępcze nie płacą podatku od świadczeń na pokrycie kosztów utrzymania dzieci. Na każde dziecko świadczenie to miesięcznie wynosi 660 zł – w przypadku dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej spokrewnionej lub 1000 zł – w przypadku dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej zawodowej oraz niezawodowej. Zwolnione z podatku dochodowego są również dodatki (do 200 zł) wypłacane na dzieci niepełnosprawne.

Pełnienie obowiązków rodziców zastępczych nie należy do łatwych, wymaga też sporej cierpliwości, wyrozumiałości oraz niejednokrotnie umiejętności podejmowania odpowiednich działań o charakterze kompensacyjno-terapeutycznym. Rodzice zastępczy przez swoje postępowanie powinni uświadomić dziecku, że dorosły opiekun może być dla niego pomocą i wsparciem w trudnych sytuacjach. Do najtrudniejszych zadań, jakie stają przed rodziną zastępczą, należy jednak umiejętne pogodzenie dziecka z jego własną niejednokrotnie trudną przeszłością i przywracanie mu jego własnych korzeni, dając mu tym samym poczucie tożsamości i bezpieczeństwa oraz świadomość, że jest kochane²⁶.

3. Rodzinne domy dziecka

Instytucje te mają przede wszystkim zapewnić dziecku całodobową opiekę i wychowanie, a w szczególności, podobnie jak rodziny zastępcze:

- traktują dziecko w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobowej,
- zapewniają dostęp do przysługujących świadczeń zdrowotnych,
- zapewniają kształcenie, wyrównywanie braków rozwojowych i szkolnych,
- zapewniają rozwój uzdolnień i zainteresowań,
- zaspokajają jego potrzeby emocjonalne, bytowe, rozwojowe społeczne oraz religijne,
- zapewniają ochronę przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie prywatne dziecka,
- umożliwiają kontakt z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej²⁷.

W rodzinnym domu dziecka w tym samym czasie może przebywać łącznie nie więcej niż 8 dzieci. W razie konieczności umieszczenia w rodzinnym domu dziecka rodzeństwa, za zgodą prowadzącego rodzinny dom dziecka oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, jest dopuszczalne jednakże umieszczenie w tym samym czasie większej liczby dzieci.

²⁶ A. Łuczyński: Op. cit., s. 116-117.

²⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny..., op. cit., art. 40.

Koncepcja ogólna rodzinnego domu dziecka opiera się na założeniu, że wzorując się na przykładzie rodziny wielodzietnej, można stworzyć środowisko o podobnych walorach wychowawczych. Trzeba pamiętać, iż nie można łączyć pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej lub rodziny zastępczej niezawodowej z prowadzeniem rodzinnego domu dziecka.

Dzieci pozbawione rodziny własnej pod serdeczną opieką pary małżeńskiej, a nawet samotnej kobiety, mogą szybko zżyć się w prawdziwą, wzorową rodzinę, wyrównać swe braki oraz wejść w samodzielne życie z pełnym przygotowaniem umysłowym, emocjonalnym, a także społecznym²⁸.

Podsumowanie

Rodzinne formy opieki są najbardziej skutecznym sposobem kompensowania dzieciom braku rodziny własnej. Jeżeli nie zapewni się im w porę możliwości rozwoju w prawidłowym zastępczym środowisku rodzinnym, to różne zaburzenia, mające swoją proweniencję w tragicznych przeżyciach w domu rodzinnym mogą okazać się nieodwracalne. Rodzina zastępcza musi więc wziąć na siebie obowiązek wypełniania dodatkowych funkcji, takich jak kompensacyjna i reedukacyjna. Jeśli jednak będzie niewłaściwie funkcjonować lub będą jej przyświecać inne cele niż dobro dziecka, to jej walory jako naturalnego środowiska opiekuńczo-wychowawczego mogą zostać zaprzepaszczone. Nie zastąpi ona rodziny biologicznej, ale jeśli dobrze spełnia swoje funkcje, daje szansę na normalny rozwój i życie dziecka. Jest też znacznie lepszym rozwiązaniem niż pobyt w placówkach opiekuńczych.

Literatura

- Andrzejewski M., Gąsior P., Ławrynowicz P., Synoradzka M.: *Rodziny zastępcze – problematyka prawna*. Dom Organizatora, Toruń 2006.
- Balcerzak-Paradowska B.: *Niestabilność rodziny – wyzwaniem dla polityki społecznej*. W: *Polityka społeczna. Kontynuacja i zmiana*. IPiSS, Warszawa 2012.
- Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*. Tom V. Żak, Warszawa 2006.
- Kaczmarek M.: *Zmiany w systemie wsparcia rodziny i w pieczy zastępczej – cz. II*. „Remedium” 2011, nr 12.
- Luberadzka-Gruca J.: *Wspieranie rodziny i pieczy zastępcza w świetle nowej ustawy*. „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2011, nr 10.

²⁸ A. Parcheta, A. Ogrodnik, D. Wosik-Kawala: Op. cit., s. 165.

Łuczyński A.: *Dzieci w rodzinach zastępczych i dysfunkcjonalnych*. Wydawnictwo KUL, Lublin 2008.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Dz.U. 2011, nr 149, poz. 887 z późn. zm., art. 42.

Winogrodzka L.: *Rodziny zastępcze i ich dzieci*. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2007.

Wosik-Kawała D., Czerniak E., Grymuza A., Kołodziej A.: *Rodzina zastępcza. W: Rodzinne i instytucjonalne środowiska opiekuńczo-wychowawcze*. Red. D. Wosik-Kawała. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2011.

FAMILY FORMS OF THE CHILD CARE IN POLAND

Summary

A foster family is a family which temporarily or permanently is looking after and is raising children which parents have limited or hung parental responsibility. It is also happening, that children of which parents were deprived are staying in a foster family of parental responsibility. Foster families are taking the special place in the care system compensating. It is one of the oldest and most popular forms of the family foster care of children. To remember also it is necessary, that the full child development can take place only in the relation of the attachment to parents or persons serving parental role. In the article presented legal new solutions since 1 January 2012.